

hana væl og virðiliga inn í tann föroyska veruleikan fyrst í 30' unum. Spanska sjúkan verður nevnd, handlar fara á heysin og verulig növn verða brúkt. Einaferð liggur post-báturinn og höggur út fyrri Veðranesi, meðan staðarnövnini annars í hövuðsheitum eru broytt: Eysturvág er greidliga Havnin - soleiðis verður hon eisini kallað í „Den sorte Gryde“ - meðan Stórfjörður og Kyrruvík kundu verði Skálafjörðurin og ein av bygðunum har. Nóatún er so ein íspunnin bygð norðast á Eysturoynni, hór-andi í ein landnýrðing, sum er tann ætt, ið gevur mesta brimíð.

Növn og stöð eru also verulig og íspunnin hvort um annað, meðan lýsingin av samfelagnum er so neyv, at eg bara kann koma í tankar um „Fiskimenn“ eftir Martin Joensen sum verandi á sama stöði. Einastaðni í „Noatun“ fær ein manning avrokning frá keypmanninum, og sum vant er lítið og lætt eftir hjá teimum flestu, og hjá einum ungum drongi hevur gentan keypt dúgliga upp á hann, meðan hann hevur verið burturi. Myndin kundi verið tikið mitt úr „Fiskimennum“.

Kollektiv skaldsøga við hövuðspersóni?

Á annan bógvin er „Noatun“ mitt úr berginum brotin sum kollektiv skaldsøga, meðan Niels Petur á hin bógvin hevur ein óvanliga stóran leiklut. Hann er undangongumaðurin, og mangen fylgir lesarin honum, men ikki fyrr enn móti endanum fáa vit at vita, hvussu hann sær út. Útsjónin hjá øllum øðrum verður lýst, tá ið tey koma fyrri, meðan Niels Petur sær seg sjálvan í hotellspeglinum: „en mager og vejrbiðt mand med tæstudet, stridt skæg“. Enska útgávan frá 1939 velur at kalla bókina: „Niels Peter. A Chronicle of the Faroes“, men her verður - haldi eg - gjørt ov nógv av, tó at valið er skiljandi.

Tað er nevnliga so, at hóast „Noatun“ er kollektiv skaldsøga, so er søugongdin líkasum í menningarskaldsøguni triðytt, og í henni varð denturin lagdur á einstaklingin. Tað klassiska mynstrið *heima-úti - heima* verður í øðrum líki endurtikið í „Noatun“. Inngangurin sigur frá stöðuni, og enn eru allir møguleikar ikki troystir. Miðparturin er bardagi og nær upp undir týning, meðan nóatúningarnir í triðja parti vinna á mótbúrdinum og eru betur fyrri enn nakrantíð áður. Hetta triðytið er ikki stórt órvísi enn tað klassiska, og tey heiti, sum tú kanst seta á uppbyggingina av „Noatun“, *stíllstøða - bardagi - sigur*, kunnu eisini brúkast um

menningarskaldsøguna:

1) *stíllstøða* merkt av óvissu, hvat hevur framtíðin í hond? 2) *bardagi* er komin í staðin fyrri stíllstøðu, og tað lívsneyðuga í at vera virkin á mongum økjum tvingar fleiri ferðir persónarnar út á eggina, og viðhvørt eru teir við at geva skarvin yvir; 3) *sigur*, búnaðir og mentir koma teir út hinumegin.

I eini rættari *realistiskari* - fyrri ikki at tala um *naturalistiskari* - skaldsøgu høvdu nóatúningarnir valla vunnio á øllum mótbúrdinum, men vóru ivaleyst týndir ella rýmdir. Støðan tyktist ov vónleys. Men hetta fær hövundurin seg ikki at gera, og hann letur tí fleiri ferðir hjálpa koma uttanfrá. Tað tyktist eins og hövundurin ikki nennar, at hesi fátæku fólkinu skulu líða meiri enn neyðugt er. Tað skal ganga framá. Í stöðum fær henda hjálpin, sum kemur í evstu løtu og viðhvørt er nærum ófatilg, lesarin at hugsa um „Loyndarfullu oyanna“ eftir Jules Verne, har tað eisini tyktist sum um manngóðar vættir vóru uppi.

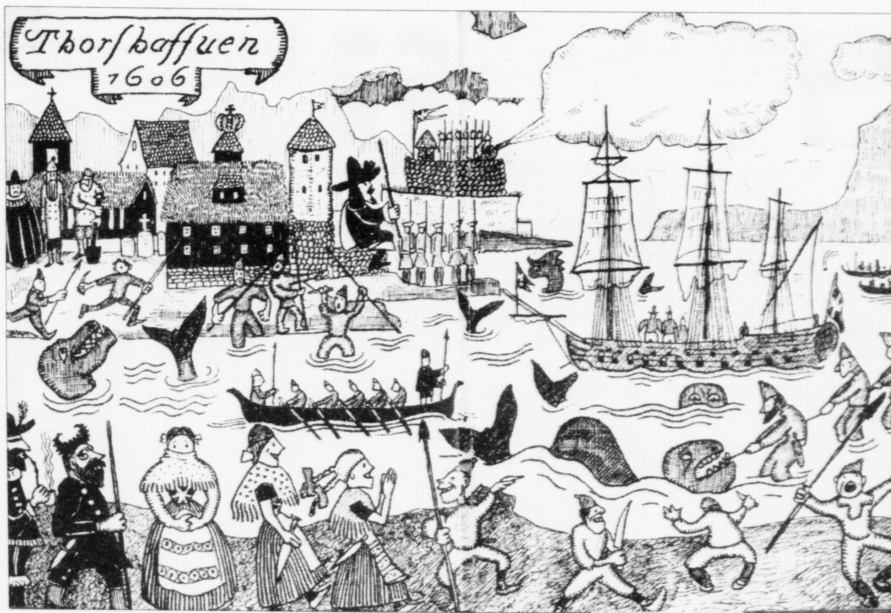
„Fiskeerne“ og „Noatun“

Í samrøðu fortelur William Heinesen, hvønn týðning Hans Kirk hevði fyrri hann: „Hann koma at týða nógv fyrri meg. Eg var undir ávirkan av hansara sosialu sjónarmiðum, og skaldsøgan *Noatun* er jú stórliga ávirkad av *Fiskeerne* hjá Kirk, hóast søugongdin í skaldsøgunum báðum er heilt ymisk. Útróðrarnenninir hjá Kirk flyta frá tí ótyðliga Norðsjónum til tann friðarlaga fjørðin, hvørs umhvørvi teir so ávirkja við teirra radikala og ómíðla kristindómi. Hja mær eru tað fátæk fólki frá einum lutfalsliga siviliseraðum samfelag, sum flyta til ein fulkomiliga illfýsan og fátækligan dal. Tað er also tað tvørt óvuta, sum hendir“.

Í „Noatun“ hevur átrúnaður - ella politikkur fyrri tað - ongan týðandi leiklut. Fólki eru trúgvandi, og tey hava teirra vanar, men trúgvin setir á ongan hátt fót fyrri áttanini um at gera dalin liviligan.

„Noatun“ er ein fagnan av arbeiðnum, av stríðnum sum fyrirteyt fyrri einari heidurligari tilveru. Bæði Oli Ormberg og Didriksen sakførari ganga aðrar leiðir. Hja Ola Ormberg gongur tað afturá bæði peningaliga og moralskt, líka til hann fremur beinleiðis stuldr og hvørur úr søguni. Didriksen sakførari vinnur sær við sínum „stuldri“ bæði ríkidómi og vald. Hvørgin snultarin er nakað verður, og munurin á teimum er bara tann, at tað lukkast hjá øðrum og ikki hjá hinum!

„Fiskeerne“ lýsir í stuttum ta søguliga gongdina frá eini tilveru, har náttúr-



an setir treytirnar til eitt materielt stöði, har menniskjað setir treytirnar. Soleiðis er ikki í „Noatun“. Teir kunnu fáa sær maskinbát, byggja vita og lending, alt ger mun, men náttúran ger framhaldandi av, hvussu leikur fer. Í Føroyum er hetta partur av tilvitiskuni, við Limfjørðin kanst tú loyva tær at gloyma tað.

Náttúra og mentan

Umframt at skaldsøgunar báðar eru kollektiv skaldsøgur við einari sosialari ætlan, so eru tær ógvuliga ymskar. Men mótsetningurin millum at arbeiða og ikki at arbeiða kemur fyrri í báðum bókunum, og aftan fyrri henda hómost ein *normativur* mótsetningur ímillum náttúru og mentan. Útróðrarnenninir í „Fiskeerne“ og niðurstufólkinu í „Noatun“ umboða náttúruna, meðan mótstöðufólkinu hjá teimum umboða eina gagnleysa mentan, har ríkidómi og fyrimunnir ikki eru vunnir við arbeiði, men við ymskum tiltøkum og arvi.

Russiski bókmentaføðingurin Bakhtin skivur í bókini „Rabelais and His World“, at deyðin er ikki ein noktan av lívinum sum so - vit tosa ikki um einstaklingin - men tvørturimóti ein partur av lívinum sum heild - ein partur, sum vit ikki kunnu vera fyrriuttan, treytin fyrri at lívið verður endurnýggjað og yngt. Deyðin er umfatað av lívinum og avger saman við føðingini tá ævigu rørslna. Við orðunum hjá Bakhtin: „Føðing-deyði, deyðiføðing, tað eru lívins

staklutir“.

Hetta sampakkar ógvuliga væl við skaldskapin hjá William Heinesen. Eg havi nevnt barnagrátin, sum skaldsøgan endar við, og ein av nóatúningunum doyrt, tá ið hann bjargar einum øðrum, og hartil koma triggjar føðingar og fleiri andlát. Í greinini um „Blæsende Gry“ varð nevnt, at lív og deyði í heilum verða sett upp ímóti hvørjum øðrum, og at brúðleypin í skaldskapinum hjá William Heinesen er eitt lívssymbol. Í „Noatun“ verða hesi symbol næstan ítökilig. Ávegis aftur til Nóatún villist Niels Petur í kavaraksóðn á fjøllunum, og tað er tað tætt uppundir, at hann

letur lív. Men so gongur hann seg fram á eitt brúðleyp í eini grannabygd, fær nakrar snapsir, dansar seg heitan og bjargar lívinum. Týðilgari kann tað valla sigast.

Niðurløga

Niels Petur er bóndasonur, men hevur onga jörd arvað, og øll hansara stremban er vend ímóti at gerast bóndi, hóast bóndurnir samfelagsliga eru vorðnir eftirbátar. Gongdin í skaldsøguni - tað verður bygður viti í Nóatúnin og Niels Petur skal passa hann - hevur við sær, at hann verður ikki bóndi, men starvsmaður. Í dag høvdu vit kanska sagt løntakari.

Eitt er, at viti og lending bera boð um betri tíðir í nýggju bygðini, og fleiri fólki ætla at flyta hagar, men byggja vit nærri at teimum positivu fyrirbrigðunum, so er útsøgnin ikki so eintýðug. Viti og lending eru sjálvsagt veruleiki, men vegasamband fer bygðin ikki at fáa í bræði. Hartil er bygðin avbyrgd, tilveran strævin, og tað fær einahelst tær ungu genturnar at leingjast burtur, og tær koma ikki aftur. Aðlandi fara teir ungu menninir aftan á gentunum, onkur er longu farin út í verðina, og tað nýggja fólkið er at kalla alt haldfólk. Framtíðin kemur neyvan av sær sjálvari.



William Heinesen og konan, Lisa, ein góðveðursdag á beinkinum uttan fyrri Stokkastovuna í Tinganesi